



**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН  
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН  
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

жаран Айылчы Сарыбаевдын кызыкчылыгын көздөгөн Абилмажин  
Субанбековдун кайрылуусу боюнча Кыргыз Республикасынын Эмгек  
кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү  
жөнүндө иш боюнча

**Ч Е Ч И М И**

2015-жылдын 16-декабры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы:  
төрагалык кылуучу – судья М. Ш. Касымалиевдин, судьялар – К. Абдиев,  
Ч. А. Айдарбекова, М. Р. Бобукеева, К. М. Киргизбаев, Э. Т. Мамыров,  
А. О. Нарынбекова, Э. Ж. Осконбаев, Ч. О. Осмонова, Ж. И. Саалаевдын  
курамында,

сот жыйналышынын катчысы М. Э. Толобалдиевдин катчылыгы менен,  
кайрылуучу тарап – ишеним каттын негизинде аракеттенген жаран  
А. Сарыбаевдын өкүлү А. Субанбековдун;

жоопкер-тарап – ишеним кат боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку  
Кеңешинин кызыкчылыгын көздөгөн өкүлү К. С. Карабекованын;

башка жак – ишеним кат боюнча Кыргыз Республикасынын Билим берүү  
жана илим Министрлигинин өкүлү Б. А. Ибрагимовдун катышуулары менен,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6, 8, 9 жана 10-бөлүктөрүн жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 4, 18, 19, 37 жана 42-беренелеринин талаптарын жетекчиликке алып, ачык соттук жыйналышында мамлекеттик жана муниципалдык жогорку уюмдарында ректорлордун, проректорлордун, факультеттердин декандарынын, филиалдардын (институттардын) жетекчилеринин кызмат орундары эмгек келишимдерин түзүү мөөнөтүнө карабастан, 65 жаштан ашпаган курактагы адамдар менен алмаштырылаарын караган Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгүнүн конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти карады.

Ишти кароого жаран А. Сарыбаевдин кызыкчылыгын көздөгөн А. Субанбековдун өтүнүчү себеп болду.

Ишти кароого негиз болуп мамлекеттик жана муниципалдык жогорку уюмдарында ректорлордун, проректорлордун, факультеттердин декандарынын, филиалдардын (институттардын) жетекчилеринин кызмат орундары эмгек келишимдерин түзүү мөөнөтүнө карабастан, 65 жаштан ашпаган курактагы адамдар менен алмаштырылаарын караган Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүү жөнүндө маселеде күмөндүүлүк пайда болгондугу эсептелди.

Ишти сот жыйналышына даярдоону аткарган судья-баяндамачы М. Р. Бобукееванын маалыматын угуп, көрсөтүлгөн материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

## **Т А П Т Ы:**

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2015-жылдын 9-июнунда Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгү Кыргыз Республикасынын

Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 20-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө жана 42-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келгендигин жана конституциялуу эместигин таануу жөнүндө жаран А. Сарыбаевдын кызыкчылыгын көздөгөн А. Субанбековдун өтүнүчү келип түшкөн.

Берилген материалдардан келип чыккандай, 2014-жылдын 7-октябрында Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин ректоруна шайлоо өткөрүү боюнча уюштуруу комитетинин чечими менен А. Сарыбаевди 65 жаш курагына жеткендигине байланыштуу ректордун кызматына талапкерлигине каттоодон баш тарткан.

2015-жылдын 21-январындагы Бишкек шаарынын райондук сотунун чечими менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин ректорун шайлоо боюнча уюштуруу комитетинин №2 протоколунун А. Сарыбаевди ректордун кызматына талапкер кылып каттоодон баш тартылган бөлүгүн жараксыз деп табуу жөнүндө А. Сарыбаевдын доо арызын канааттандыруудан баш тарткан.

Кайрылуучу тарап, соттун аталган чечими Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин талашка түшкөн ченеминин негизинде кабыл алынгандыгын белгилейт, анын пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясынын талаптары менен карама-каршы келет деп эсептейт, аларга ылайык эч ким курагы боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес; Кыргыз Республикасында адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же кемсинтүүчү мыйзамдар кабыл алынбашы керек; Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан даражада укуктарга жана эркиндиктерге мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес; ар ким эркин эмгектенүүгө, эмгекке жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга, кесибин жана иштин түрүн тандоого, коопсуздуктун жана гигиенанын талаптарына жооп берген эмгектик коргоого жана эмгек шарттарына укуктуу, ошондой эле мыйзам менен белгиленген жашоо минимумунан төмөн болбогон эмгек акы алуу укугуна ээ.

Ошондой эле кайрылуучу тарап, талашка түшкөн ченемдин Адам укуктарынын Жалпы декларациясынын 7-беренесинин жоболоруна шайкеш келбегендигин белгилейт, анда бардык адамдар мыйзам алдында бирдей жана эч айырмасыз кандай гана болбосун кодулоодон, бирдей корголууга укуктуу экени каралган.

Ушуга байланыштуу, кайрылуучу тарап Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгүн конституциялуу эмес жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн экинчи абзацына, 20-беренесинин 1, 3-бөлүктөрүнө жана 42-беренесинин 3-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну суранды.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2015-жылдын 7-июлундагы аныктамасы менен кайрылуучу тараптын өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

Сот жыйналышында кайрылуучу тарап өздөрүнүн талаптарын колдоп, жана аларды канааттандырууну суранды.

Жоопкер-тараптын өкүлү К. С. Карабекова кайрылуучу тараптын жүйөөлөрү менен макул болбой, Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин талашка түшкөн ченеми Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Конституциялык палата тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, башка жактын иш боюнча берген түшүндүрмөсүн угуп, иштин материалдарын изилдеп, төмөнкүдөй тыянактарга келди:

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык, Конституциялык палата кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу боюнча күмөн жараткан бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, ушул иш боюнча Конституциялык палатанын кароо предмети болуп төмөнкүдөй мазмундагы Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгү каралат:

«378-статья. Кесиптик жогорку билим берүүнүн билим берүү уюмдарынын кызматкерлери менен эмгек келишими

Мамлекеттик жана муниципалдык жогорку уюмдарында ректорлордун, проректорлордун, факультеттердин декандарынын, филиалдардын (институттардын) жетекчилеринин кызмат орундары эмгек келишимдерин түзүү мөөнөтүнө карабастан, 65 жаштан ашпаган курактагы адамдар менен алмаштырылат».

2004-жылдын 4-августундагы №106 Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипте кабыл алынган, «Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарчысында» 2006-жылдын №4 жарыяланган, Кыргыз Республикасынын ченемдик укуктук актыларынын Мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы кодекс болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар кимге эркин эмгектенүүгө, эмгекке жөндөмдүүлүгүн пайдаланууга, кесибин жана иштин түрүн тандоого укугун бекемдейт (42-берененин 3-бөлүгү).

Эмгекке болгон укукка субъективдүү укук катары ар бир жаранга конституциялык-укуктук өнүгүү өзгөчөлүктөрү күн мурун белгиленген жана мамлекет менен кепилденген эркиндиктин аныкталган бир деңгээлин чагылдырат жана инсандын жашоо турмушунун негизги тармактарын камтыйт, жарандардын кызыкчылыктарын жана укуктарын ишке ашыруунун таризи, негизинен, өз жөндөмдүүлүктөрүн эмгекке, кесипти жана иштин түрүн тандоону башкаруу болуп саналат.

Жогоруда келтирилген конституциялык жоболордон келип чыккандай, жарандын кандайдыр бир кызматты ээлөө укугу, ал өзү тандап алган иштин түрүнө жана кесипке ылайык конкреттүү жумушту аткарууга жана кимдир бирөөнүн мындай ишти аткаруу же кызматты берүү милдетинен келип чыкпайт. Эмгек мамилелеринин тармагында эмгек эркиндиги, баарынан мурда эмгектин келишимдик мүнөзүндө пайда болот. Так ушул эмгек келишиминин алкагында жарандын жана жумуш берүүчүнүн ортосунда кандайдыр бир

кесипте, адистикте, квалификацияда жана кызматта иштөө жөнүндө макулдашуусунун негизинде бул маселе чечилет.

Ошентип, эмгек эркиндиги ар бирине башка жарандар менен бирдей шарттарда жана өзүнүн эмгекке болгон жөндөмдүүлүгүн ишке ашыруу менен кандайдыр бир кодулоосуз эмгек келишимине кирүүнү камсыздоону болжолдойт.

3. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесине ылайык мыйзам жана сот алдында бардыгы бирдей; эч ким жынысы, расасы, тили, майыптуулугу, этноско таандыктыгы, туткан дини, курагы, саясий же башка ынанымдары, билими, теги, мүлктүк же башка абалы, ошондой эле башка жагдайлары боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес.

Бардыгынын мыйзам жана соттун алдында бирдей конституциялык принциби шарттары боюнча жана ишинин түрү боюнча ар кандай категорияларга таандык болгон адамдардын укуктук статусундагы айырмачылыктарды орнотууда эмгек мамилелерин укуктук жөнгө салуусун ишке ашырууда тоскоолдук кылбайт, анын ичинде өзүнчө кызматтарды алмаштыруу тартибине таандык өзгөчө эрежелерди жана кызматтан бошотуу негиздерин киргизүү, эгер бул айырмачылыктар объективдүү акталган, негизделген болуп саналса жана конституциялык маанилүү максаттарга шайкеш келсе.

1958-жылдагы №111 «Эмгек жана иш жаатындагы басмырлоо жөнүндө» Эмгекти уюштуруунун эл аралык Конвенциясынын 1-беренесинин 2-пунктуна ылайык, кандайдыр бир ишке байланыштуу, өзгөчө талаптарга негизделген ар кандай айырмачылык, алып салуу же артыкчылык берүү басмырлоо болуп саналбайт.

1980-жылы чыккан №162 «Улгайган эмгекчилер жөнүндө» Эмгекти уюштуруунун эл аралык Сунуштарынын 5-пунктуна ылайык, улгайган жумушчулар курагы боюнча кодулоосуз башка кызматкерлер менен мүмкүнчүлүктөр жана кайрылуулардын теңдигин колдонушу керек, негизинен, алардын жеке жөндөмдүүлүгүн, тажрыйбасын жана

квалификациясын, анын ичинде алардын мамлекеттик, ошондой эле жеке сектордогу ишине карата жеткиликтүүлүгүнө карата. жеткиликтүүлүгүнө карата, курагы боюнча кодулоосуз башка кызматкерлери менен мүмкүнчүлүктөр жана кайрылуулардын бирдей колдонушу керек. Бирок, өзгөчө учурларда жумуштардын айрым түрлөрү үчүн өзгөчө талаптар, шарттар же эрежелерге жараша жаш курактык чектөөлөр коюлушу мүмкүн.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 6-беренесинин 3-бөлүгүнүн күчү менен жогоруда аталган эл аралык актылар Кыргыз Республикасынын укуктук тутумунун ажыралгыс бөлүгү болуп саналат. Ушуга ылайык, айрым бир кызматтарды алмаштыруу учурунда чек куракты орнотуу, эгер бул чектөөлөр аткарылып жаткан иштин спецификасы жана өзгөчөлүктөрү менен шартталган болсо гана жол берилет.

Ошентип, эл аралык укуктук актылар улуттук мыйзамдарда эмгек ишинин айрым түрлөрүн ээлөөгө айрым бир жаш курактык чектөөлөрдү киргизүү мүмкүнчүлүгүнө жол берет.

Мындай жыйынтыктоо Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын укуктук позициялары менен макулдашылат, 2014-жылдын 30-апрелиндеги №27 жана 2014-жылдын 14-майындагы №31 чечимдеринде чагылдырган.

4. Билим берүү Кыргыз Республикасынын мамлекеттик саясатындагы артыкчылык стратегиялык багыт болуп эсептелет. Жогорку билим берүүгө каражатты салуу менен, мамлекет ошонусу менен коомдун туруктуу руханий, маданий жана экономикалык өнүгүүсүнө негиз түзөт. Мына ошондуктан билим берүүнүн маанилүүлүгү мамлекеттин өзгөчө жоопкерчилигин жаратат, анткени азыркы коомдун жогорку баалуулугу жана негизги капиталы болуп адам саналат, ал эми билим алууга болгон укук жеке инсандын фундаменталдык укуктарынын бири болуп таанылат.

Мамлекет менен өзгөчө көңүл жогорку билим берүү тутумундагы укуктук, илимий-теориялык жана уюштуруучу механизмдерди өнүктүрүүгө жана жакшыртууга багытталган, ал бирдиктүү иштелип чыккан мамлекеттик

стандарттарга ылайык мамлекеттик, муниципалдык жана жеке окуу жайлары менен камсыздалат.

Мамлекеттик жана муниципалдык жогорку уюмдарында ректорлордун, проректорлордун, филиалдардын (институттардын) жетекчилеринин кызмат орундары администрациялык кызматтарга кирет, анын негизги мазмуну башкаруучу, администрациялык кызматтарды аткаруу менен байланышкан («Билим берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 38-беренеси).

Ошентип, жогорку окуу жайынын (мындан ары - ЖОЖ) жетекчиси ЖОЖдун ишинин натыйжасы, билим берүүнүн сапаты жана адистерди даярдоонун талаптарынын мамлекеттик билим берүү стандарттарына шайкештиги, ЖОЖдун илимий, каржы жана чарба иши үчүн жоопкерчилик тартат; Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык окуу жайынын атынан, бардык уюмдарда анын атынан чыгат, анын мүлкү жана акча каражаттарын тескөө, келишимдерди түзөт, ишеним каттарды берет, банктарда эсептерди ачат жана насыяларды тескөөчү болуп саналат; ЖОЖдун уставына ылайык анын адистик курамын жана түзүмүн түзөт; ЖОЖдун компетенциясынын чегинде бардык кызматкерлер жана окуучулар үчүн аткарууга милдеттүү болгон буйруктарды чыгарат, көрсөтмөлөрдү берет.

Андан сырткары, ЖОЖдун кызматкерлери окутуунун жогорку сапатын камсыз кылуудан, окуунун жана студенттердин турмушунун коопсуз шарттарын түзүүдөн алып караганда окуу процессин уюштуруу үчүн жоопкерчиликтүү.

Ушуга байланыштуу, мыйзам чыгаруучу, мамлекеттин жана муниципалдык билим берүүнүн кызыкчылыгын камсыз кылуу максатында мамлекеттик жана муниципалдык ЖОЖдордун жетекчилерине жогорку талаптарды коюуга укуктуу.

5. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 2-бөлүгүнүн маңызынан чыккандай факультеттин деканынын кызматы администрациялык эмес, илимий-педагогикалык кызматка кирет. Бул, эреже



катары илимий даражасы жана илимий наамы бар факультеттин деканына, жогорку квалификациялуу адис катары башка профессордук - окутуучулук курамдын башка категориялары сыяктуу эле, окуу, илимий - изилдөөчү жана усулдук ишти уюштуруу иштери жүктөлөт. Ошентип, факультеттин деканы өзүнүн мазмуну боюнча илимий - педагогикалык кызматтарга кирбеген ЖОЖдун жетекчилеринин – ректордун, проректордун, филиалдарынын жана институттардын жетекчилеринин иштерине караганда башка кызматты аткарат, алардын ишинин негизги мазмуну, жогоруда көрсөтүлгөндөй башкаруучу, администрациялык кызматтарды аткаруу менен байланышкан. Факультеттин деканын алмаштыруу учурунда чектөөчү куракты орнотуу менен, мыйзам чыгаруучу аны менен бирге башка илимий-педагогикалык кызматтарды алмаштыруу учурунда жаш курактык чектөөнү караган эмес. Ушуга ылайык, алтымыш беш жаштан ашык жаш курактын өзү эле илимий-педагогикалык ишти ийгиликтүү жүргүзө берүүгө эч кандай тоскоолдук жаратпайт.

Айтылган жаш курактык чектөөнү эске алуу менен, мамлекеттик жана муниципалдык ЖОЖдордун факультеттеринин деканын кызматтан алмаштыруу учурунда бул ишинин мүнөзү, иштин бул түрүнүн өзгөчөлүктөрү менен шартталган атайын талап катары каралбайт, ал эми чектелген куракка жеткен фактынын өзү эле факультеттин деканынын кызматынан бошотуу үчүн жеткиликтүү негиз боло албайт же бул кызматка шайлоодо катышууга тоскоолдук боло албайт. Аны менен, мамлекеттик жана муниципалдык жогорку окуу жайларынын факультеттеринин декандарынын кызматын алмаштыруу учурундагы жаш курагын чектөөнү караган талашка түшкөн ченемдин жоболору Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-абзацында бекитилген укукту ишке ашыруу учурунда кодулоого алып келет.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө»

Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Конституциялык палата

### **Ч Е Ч Т И:**

1. Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексинин 378-беренесинин 4-бөлүгү мамлекеттик жана муниципалдык жогорку окуу уюмдарындагы факультеттердин декандарына тиешелүү болбогон көлөмдө Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши ушул Чечимден келип чыгуучу тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизсин.

3. Чечим акыркы, даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

4. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга жатат.

5. Чечим Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысына» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН  
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**